

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

THE ARTICLE EXAMINES THE ORGANIZATION OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF SUBJECT COMPETENCIES IN THE LEARNING PROCESS

УДК 378.147:001.89
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/77.60>

Керасюк М.М.

кандидат історичних наук, доцент
кафедри права
Львівського інституту ПрАТ «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом

Матюшко Л.І.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри психології
та соціально-гуманітарних наук
Львівського інституту ПрАТ «Вищий
навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом

У статті розглядається організація самостійної роботи студентів як важливого чинника розвитку предметних компетентностей у процесі навчання. Актуальність цієї теми зумовлена сучасними освітніми викликами, що потребують формування у студентів здатності до самостійного навчання, критичного мислення та науково-дослідницької діяльності. Проаналізовано основні напрями дослідження самостійної роботи студентів, зокрема її значення для формування історичних компетентностей. Окреслено основні форми самостійної роботи: індивідуальну, групову, дистанційну та дослідницьку, а також їхню роль у підготовці майбутніх фахівців. Проаналізовано використання різних видів самостійної роботи, запропоновано окремі приклади їх застосування.

Особливу увагу приділено застосуванню самостійної роботи під час вивчення історії та культури України. Продемонстровано, що такі методи, як аналіз історичних джерел, підготовка науково-дослідницьких проєктів, використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивні форми навчання сприяють розвитку аналітичних здібностей, медиаграмотності та навичок аргументованої дискусії.

Ключові слова: самостійна робота, предметні компетентності, історична освіта,

дослідницька діяльність, критичне мислення, історія та культура України.

This article examines the organization of independent work for students as an important factor in developing subject-specific competencies during the learning process. The relevance of this topic is determined by modern educational challenges, which require students to develop the ability to study independently, think critically, and conduct research. The paper analyzes the main directions of studying independent work, particularly its role in the formation of historical competencies.

The main forms of independent work—individual, group, distance, and research—are outlined, along with their role in preparing future specialists. Various types of independent work are examined, and specific examples of their application are provided.

Special attention is given to the use of independent work in studying Ukrainian history and culture. It is demonstrated that methods such as analyzing historical sources, preparing research projects, using information and communication technologies, and applying interactive learning contribute to the development of analytical skills, media literacy, and the ability to engage in well-argued discussions.

Key words: independent work, subject competencies, history education, research activities, critical thinking, Ukrainian history and culture.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

В умовах глобалізації, швидкого розвитку інформаційних технологій та змін на ринку праці вміння працювати самостійно стає однією з ключових компетентностей. Володіння навичками навчання упродовж життя є запорукою успішної професійної реалізації. Тому особливої актуальності набуває організація самостійної роботи студентів у вищій школі. Така форма навчальної діяльності сприяє розвитку ініціативності, критичного мислення, творчих здібностей, самодисципліни та здатності застосовувати отримані знання в різних життєвих ситуаціях. У контексті викладання історії та культури України самостійна робота дозволяє студентам не лише засвоювати інформацію, але й формувати предметні компетентності, такі як здатність до аналізу історичних явищ, критичної оцінки джерел і розуміння соціокультурних процесів.

Крім того, самостійна робота допомагає розвивати навички самоорганізації, планування часу та відповідальності за результати власної діяльності. У сучасних умовах цифровізації освіти ця форма роботи також відкриває доступ до великої кількості інформаційних ресурсів, що сприяє більш

ефективному оволодінню матеріалом. Таким чином, вивчення самостійної роботи студентів є важливим напрямом досліджень, який має значний потенціал для вдосконалення освітнього процесу та підготовки висококваліфікованих фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Самостійна робота як форма організації навчання є однією з важливих проблем педагогічної теорії і практики. Значущість самостійної роботи в освітньому процесі знайшла своє відображення у класичній педагогічній спадщині (Ф.-А. Дістервег, Я. А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо, К.Д. Ушинський). У працях В. Буряка, Н. Волкової, В. Гриньової, Н. Гузій, П. Гусака, О. Малихіна, О. Мороза, Л. Нечепоренко, А. Радченко, В. Слатьоніна, В. Чайки, В. Шахова, П. Щербаня, О. Кравчук розкрито пріоритетні цілі у підготовці майбутніх учителів як висококваліфікованих фахівців, здатних застосовувати інноваційні методи у своїй роботі та сприяти розвитку самостійного навчання. Питання педагогічного керівництва самостійною роботою розглядають В. Буряк, А. Новикова, Л. Жарова, В. Шаталова, Л. Задорожна, І. Лустенко та інші. Організація самостійної навчальної

діяльності в контексті реформування вітчизняної освіти згідно вимог Болонського процесу описано в дослідженнях А. Алексюк, Я. Болюбаш, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Молібог, Н. Ничкало.

Самостійна робота студентів у вищих навчальних закладах стала предметом досліджень сучасних науковців і педагогів-практиків. Т. Іваненко визначає основні етапи проведення самостійної роботи: постановка завдань, розробка методичних рекомендацій, контроль і оцінка результатів. Автор зазначає, що системний підхід до організації такої роботи сприяє підвищенню її ефективності [7]. М. Козловський досліджує формування історичних компетентностей студентів засобами самостійної роботи і наголошує на необхідності використання дослідницьких методів, аналізу історичних джерел та інтерактивних завдань, які дозволяють студентам формувати критичне мислення та розуміння історичних процесів [8]. О. Петрова зосереджується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій у самостійній роботі та описує електронні ресурси й спосіб їх використання [12]. С. Кравченко пропонує інноваційні підходи до організації самостійної роботи, зокрема використання кейс-методів, проєктної роботи та інтеграції міждисциплінарних знань. Це дозволяє студентам розвивати не лише предметні, але й загальні компетентності, такі як робота в команді, лідерство та адаптивність [9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак незважаючи на значну кількість публікацій з даної теми, зазначені дослідження не вичерпують усіх аспектів багатогранної проблеми активізації пізнавальної самостійної діяльності здобувачів вищої освіти. Рівень сформованості навиків самостійної роботи у студентів залишається низьким, що зумовлює подальше вдосконалення змісту, форм, методів і засобів самостійного навчання. Методичної розробки потребують такі види самостійної роботи як групова дослідницька діяльність студентів, науково-дослідницькі проєкти з історії, презентації результатів самостійної пошукової роботи.

Мета статті – визначити роль і значення самостійної роботи студентів у формуванні предметних компетентностей під час вивчення історії та культури України, дослідити основні форми і методи організації такої роботи, а також проаналізувати ефективність використання науково-дослідницьких проєктів як інструменту інтеграції теоретичних знань із практичними навичками студентів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта базується на використанні різноманітних форм навчання із застосуванням комп'ютерних, ситуаційних, розвивальних та інших технологій. Однак здобуття знань неможливо без активної самостійної роботи студентів, яка є невід'ємною складовою навчального процесу. Вона дає можливість

отримати практичний досвід, додаткові знання та навички. На відміну від аудиторних занять, які чітко регламентовані, самостійна робота забезпечує студентам відносну свободу у виборі способів виконання завдань, враховуючи встановлені вимоги та обмеження.

Самостійна робота студентів неможлива без формування таких особистісних якостей, як активності, самостійності та організованості, які з часом трансформуються в самоорганізацію, самоосвіту та саморозвиток. Ця діяльність допомагає студентам виробляти психологічну установку на систематичне вдосконалення знань, умінь і навичок, що є необхідною передумовою для самоорганізації як навчальної, так і майбутньої професійної діяльності.

Розглянемо значення дефініції «самостійна робота». Переважна більшість науковців трактує самостійну роботу як діяльність, спрямовану на самостійне оволодіння знаннями, навичками та вміннями відповідно до навчальної програми. Зокрема, В. Буряк, А. Алексюк, відомі дослідники проблеми, визнають самостійну роботу вищою формою освітньої діяльності та ефективним засобом організації та виконання учнями визначених навчальних завдань [4; 2]. Н. Внукова зазначає, що це – цілеспрямований, внутрішньо мотивований, структурований вид діяльності студента, при якому, в умовах систематичного зменшення прямої допомоги викладача, виконуються навчальні завдання, що сприяють свідомому і міцному засвоєнню знань, умінь і навичок [5]. Подібну думку висловлює українська дослідниця Галина Біла, яка визначає самостійну роботу студентів як процес, що передбачає активну діяльність з опанування навчального матеріалу, яка здійснюється під мінімальним керівництвом викладача. Авторка наголошує, що цей вид роботи є невід'ємним елементом формування ключових компетентностей студентів, особливо у контексті вивчення історичних дисциплін [3]. Розглядаючи самостійну роботу студентів у контексті компетентнісного підходу, її слід трактувати як цілеспрямовану, ініціативну, активну та повністю автономну діяльність студента, яка здійснюється за умов опосередкованої взаємодії з викладачем, але відповідно до завдань і цілей навчального процесу. Самостійна робота є не лише інструментом засвоєння навчального матеріалу, а й способом формування у студентів таких важливих якостей, як критичне мислення, відповідальність за власне навчання, здатність до саморозвитку та самоорганізації. Вона стає основою для формування професійних і загальних компетентностей, необхідних для подальшого успіху в професійній та освітній діяльності упродовж життя.

У процесі вивчення історії та культури України використання різних форм і видів самостійної роботи студентів сприяють формуванню таких ключових компетентностей:

1. Історичні компетентності:

– Уміння аналізувати, інтерпретувати та оцінювати історичні події, процеси, документи й джерела.

– Навички формування історичних причинно-наслідкових зв'язків.

– Розуміння культурно-історичного контексту як локального, так і глобального рівня .

2. Дослідницькі компетентності:

– Здатність працювати з різними джерелами інформації, включаючи архівні документи, літературу, електронні ресурси.

– Розвиток навичок самостійного проведення досліджень, аналізу даних та представлення результатів у різних формах (письмових, мультимедійних).

3. Критичне мислення:

– Уміння аналізувати й критично оцінювати джерела, уникати стереотипів та маніпуляцій.

– Розвиток здатності до формулювання власних висновків на основі зібраної інформації.

4. Комунікативні компетентності:

– Навички аргументованого викладу думок під час презентацій, дискусій або дебатів.

– Вміння писати академічні тексти, реферати, есе тощо.

5. Інформаційна грамотність:

– Здатність ефективно використовувати сучасні інформаційні технології для пошуку, обробки та зберігання інформації.

– Використання електронних бібліотек, баз даних, онлайн-платформ для навчання та досліджень.

6. Самоорганізація та тайм-менеджмент:

– Планування часу, самоконтроль у виконанні завдань.

– Підвищення відповідальності за результати навчання.

7. Культурна та міждисциплінарна компетентність:

– Знання основних подій і процесів української культури та їхнього місця у світовій культурній спадщині.

– Уміння співвідносити історико-культурні явища з іншими дисциплінами, наприклад, літературою, мистецтвом, правом тощо [7, с. 25].

Зупинимось детальніше на умовах, необхідних для ефективної організації самостійної роботи студентів. Мова йде про забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення студентів до такого виду навчання шляхом розвитку їхньої внутрішньої, зовнішньої і процесуальної мотивації; проектування навчальних курсів як систем професійно орієнтованих завдань, вирішення яких дозволяє здійснити плавний перехід від навчальної діяльності студента до професійної діяльності майбутнього спеціаліста; надання методичного супроводу самоорганізації навчальної діяльності студентів з використанням

можливостей інформаційних технологій; забезпечення контролю за самостійною роботою на основі моніторингу процесу професійного становлення особистості майбутнього спеціаліста.

Якісна організація самостійної роботи студентів неможлива без активної участі викладача, чия роль полягає в коригуванні освітнього процесу, враховуючи досвід, індивідуальні особливості та потреби студентів. Завдання викладача полягає у наданні предметних знань, які набувають особистісного значення для студентів, стимулюванні їхнього творчого потенціалу через посилення внутрішньої мотивації до навчання та формування навичок самоконтролю й самоорганізації, що сприяє розвитку академічної автономії та підготовки до професійної діяльності [7, с. 27]. На кожному практичному чи семінарському занятті важливо, щоб завдання були лаконічними, мали необмежену кількість варіантів виконання та обов'язково оцінювалися викладачем. У цьому процесі викладач має продемонструвати такі якості, як толерантність, терпимість і доброзичливість. Роль викладача особливо важлива при виконанні індивідуальних завдань, де передбачаються консультації. Для ефективної організації самостійної роботи необхідно збільшувати обсяг методичного забезпечення та забезпечувати його якість.

Виділяють три рівні самостійної роботи: репродуктивний, продуктивний і творчий. На кожному з них для засвоєння нових знань, поглиблення і повторення вивченого, його узагальнення та систематизації доцільно використовувати різні форми самостійної роботи. На першому рівні можна практикувати роботу з різними джерелами інформації, підготовку текстуального конспекту, репродуктивне відтворення знань. Другий рівень передбачає формування вмінь з підготовки вільного конспекту за результатами усвідомлення студентом вивченого матеріалу; складання плану книги (статті) чи бібліографічного списку; систематизацію наукової інформації у вигляді нотаток і цитат тощо. Студентам, які володіють такими навичками, слід рекомендувати узагальнювати навчальний матеріал у формі класифікаційних та інших схем, діаграм, графіків. Індивідуальними завданнями на цьому рівні можуть бути підготовка усних і письмових відповідей на питання, які пропонуються викладачем, складання завдань до вивченого матеріалу, підготовка тематичного словника, вирішення і складання кросвордів, рецензування та оцінювання письмових робіт однокурсників. На третьому рівні завдання ускладнюються і передбачають написання рефератів, оглядів, довідок, тез, доповідей, рекламних проспектів, рецензування наукової та навчальної літератури та ін. Під час збору і аналізу інформації при проведенні курсового та дипломного дослідження необхідними стають вміння і навички встановлення повноти,

достовірності, доступності, системності, доказовості матеріалу з різних джерел, виявлення чинників, що впливають на те чи інше суспільне явище, процес чи подію.

Використання різних видів самостійних робіт на кожному з цих рівнів допомагає викладачу підвищити рівень знань студентів, активізувати пізнавальну активність, урізноманітнити роботу, як при вивченні нового матеріалу, так і закріпленні вже вивченого.

До самостійної роботи студентів належать такі види робіт, які вони виконують під час підготовки до всіх аудиторних занять, у процесі підготовки домашніх або аудиторних завдань, навчально-наукової або науково-дослідної діяльності незалежно від того, чи проводиться вона без участі або за умов консультування викладачем поза розкладом або за розкладом, що регламентує самопідготовку. Самостійна робота студентів є основною формою оволодіння знаннями у вільний від аудиторних занять час.

Скільки ж часу відводиться на самостійну роботу студентів під час освітнього процесу? Як практика показує, на самостійну роботу відводиться близько 1/4 частини академічного кредиту. Самостійна робота, в свою чергу, повинна складати не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного на вивчення окремої навчальної дисципліни. Щотижнева самостійна робота повинна складати не менше, ніж 18 годин (за умови тижневого навчального навантаження студента у кількості 54 годин).

Самостійна робота студентів у контексті вивчення історії та культури України може мати різноманітні форми та види залежно від поставлених завдань. Основними формами є:

1. **Індивідуальна робота** передбачає виконання студентом завдань, що відповідають його рівню знань і умінь. Наприклад, підготовка рефератів, аналіз історичних документів чи написання есе.

2. **Групова робота** полягає в обговоренні історичних тем у групах, підготовці спільних проєктів або дебатах на основі історичних подій.

3. **Дистанційна робота:** використання електронних ресурсів, таких як онлайн-бібліотеки, бази даних чи віртуальні екскурсії.

4. **Дослідницька робота** передбачає пошук і аналіз історичних джерел, участь у наукових конференціях, написання наукових статей або виконання курсових проєктів [8, с. 69–70].

Вказані форми організації самостійної роботи являються інструментами для розвитку професійних та предметних компетентностей студентів. С. Кравченко підкреслює роль індивідуальної роботи в самостійному опрацюванні складних питань, а групової – у формуванні навичок командної співпраці. Дистанційна форма роботи, за його словами, забезпечує доступ до глобальних

інформаційних ресурсів, а дослідницька сприяє розвитку аналітичного мислення та творчих здібностей [9, с. 17]. Вказані форми є взаємодоповнювальними та мають інтегруватися у навчальний процес, особливо в гуманітарних дисциплінах, таких як «Історія та культура України» [8, с. 70].

Які ж види самостійної роботи буде доцільно використовувати у конкретній навчальній ситуації? Якщо розглядати конкретну дисципліну «Історія та культура України», то викладачі – практики, які працюють в царині гуманітарних наук, рекомендують використовувати такі види самостійної роботи:

– самостійне вивчення й поглиблене опрацювання теоретичного матеріалу з дисципліни та її окремих питань;

– вивчення матеріалу лекцій за конспектом, доповненого матеріалами підручників та посібників;

– пошук та опрацювання додаткової літератури;

– кодування інформації (складання схем, таблиць тощо);

– виступ з повідомленнями та доповідями на семінарських заняттях;

– написання рефератів, повідомлень;

– проведення самостійної або групової дослідницької роботи;

– виконання завдань, тестів, кросвордів;

– виконання письмових контрольних робіт;

– підготовка доповідей на студентські наукові конференції та студентські олімпіади із використанням мультимедійного обладнання, діапроєктора [8; 9; 7].

Таким чином, під час самостійної роботи студент повинен опрацювати основну літературу, посібники, необхідну термінологію, з якою зустрічається під час вивчення відповідних тем з дисципліни «Історія та культура України». Однак репродуктивна самостійна робота не може бути достатньо ефективною під час формування самостійності як професійної якості особистості. Необхідне не лише вміння працювати без сторонньої допомоги, а ще й бажання застосувати творчий підхід під час навчальної діяльності, здатність розв'язувати цілісні задачі, що містять наступні компоненти діяльності людини:

1) усвідомлення і формулювання проблемних завдань;

2) визначення цілей і складання плану вирішення;

3) аналіз, прогнозування і прийняття рішення, його практичну реалізацію;

4) контроль і оцінку процесу та результатів діяльності;

5) постановку нових цілей і завдань, неухильне дотримання плану вирішення поставленої задачі.

Виділяють наступні етапи проведення самостійної роботи:

Підготовчий – викладач повідомляє студентам мету їхньої роботи, розкриває можливості

її успішного виконання, залучаючи до такого обговорення усіх учасників освітнього процесу, пропонує довідкові джерела, заздалегідь готує різноманітну літературу.

Процес самостійної роботи студентів – викладач забезпечує поступовий перехід від роботи репродуктивного характеру до складнішої, що потребує застосування умінь і навичок користування довідниками, словниками, і, врешті решт, до самостійної творчості, що потребує прояву яви, фантазії тощо.

Підсумково-узагальнюючий етап передбачає перетворення самостійної роботи в аудиторії на більш або менш складний варіант дослідницької роботи.

Заключний етап – студенти обирають різнорівневі творчі завдання для системи самоосвіти.

Необхідно заздалегідь визначити форми стимулювання та заохочення кращих студентів, які досягли успіхів. Також викладач аналізує типові помилки, прогнозує подальшу взаємодію зі студентами щодо вдосконалення їхньої пізнавальної діяльності.

У практиці навчання кожна форма самостійної роботи представлена різноманітністю видів робіт, що використовуються в системі аудиторних та неаудиторних занять.

1. Робота з книжкою передбачає опрацювання тексту та графічного матеріалу підручника, складання плану відповіді за прочитаним текстом; короткий конспект тексту; пошук відповіді на раніше поставлені до тексту завдання; аналіз, порівняння, узагальнення й систематизація матеріалу кількох параграфів. Робота з першоджерелами, довідниками, науково-популярною літературою, конспектування та реферування прочитаного.

2. Вправи: тренувальні, відтворюючі за зразком, складання завдань та запитань і їх розв'язання, рецензування відповідей інших студентів, оцінка їх діяльності, вправи, спрямовані на вироблення практичних умінь та навичок.

3. Розв'язання різноманітних завдань та виконання практичних і лабораторних робіт.

4. Різноманітні перевірочні самостійні роботи, контрольні роботи, диктанти, твори.

5. Підготовка доповідей та рефератів.

6. Виконання індивідуальних та групових завдань.

7. Самостійна словникова робота: самостійне з'ясування значення слова за допомогою словників, енциклопедій, довідників; складання усно, а потім письмово оповідань-мініатюр із відомими вже словами й термінами; рецензування таких оповідань студентами; добір слів й термінів, що стосуються певної теми, розділу; різноманітні форми роботи із картками, що формує розуміння історії як хронологічного процесу.

8. Робота з історичними писемними джерелами. Опрацювання первинних письмових джерел

демонструє студентам різні погляди на окрему історичну подію, чи процес, а також дає можливість порівняти тексти, написані учасниками, очевидцями, коментаторами подій, з текстами складеними істориками. Основну увагу слід приділити аналітичному та критичному підходу до вивчення історичних джерел [8, с. 68].

Робота з писемними джерелами передбачає виконання таких завдань:

– характеризувати явища і процеси суспільного життя, встановлювати зв'язок між подіями і явищами;

– знаходити інформацію, аналізувати та оцінювати її;

– формулювати, висловлювати та доводити власну думку, робити вибір і пояснювати позицію, вести дискусію;

– розмірковувати, спілкуватись, співпрацювати у навчанні, розв'язувати проблеми;

– реалізувати і захищати свої права, виконувати свої обов'язки. Саме такі завдання добре поєднуються з можливостями використання писемних джерел того чи іншого розділу. Писемні джерела та їх використання на заняттях з історії та культури України служать як інформаційне джерело і мають добрий навчально-виховний потенціал для студентів.

10. Складання порівняльних таблиць і схем активізує пізнавальну діяльність студентів, сприяє формуванню в них самостійності. Такі завдання спрямовані на активізацію їхньої творчої діяльності, а також формування таких умінь, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Наочність у викладанні історії також відіграє вагомое значення. Використовуючи під час занять історичну картину чи навчальний кінофільм, викладач більш активно впливає на пізнавальну активність студента. Важливо розвивати вміння самих студентів «читати» історичні картини, працювати над розкриттям їхнього змісту, що значно розширює історичний світогляд та підвищує інтерес до вивчення дисципліни. Одним з видів активного використання історичних картин є прийом складання студентами усної, а потім й письмової відповіді за декількома історичними картинками.

Таким чином, більшість з перерахованих видів самостійної роботи може використовуватися на різних рівнях її організації. В розпорядженні ж творчо працюючого викладача є великий арсенал різноманітних самостійних робіт для виконання різних дидактичних завдань. Наведемо декілька прикладів практичного використання вищеписаних видів самостійної роботи студентів на заняттях з історії та культури України.

Тема «Люблінська унія та її вплив на подальшу історію України».

Завдання: вивчити та опрацювати історичні джерела та представити результати у формі нотаток.

Форма роботи: групова дослідницька діяльність (I група описує позитивні наслідки Люблінської унії для України, II група – негативні наслідки Люблінської унії для України).

Тема «Козацька доба в історії України».

Завдання: провести аналіз договорів між козаками та Річчю Посполитою, порівняти їх умови та наслідки.

Форма роботи: Індивідуальна аналітична діяльність з використанням першоджерел.

Тема: «Культурне відродження в Україні у XIX столітті»

Завдання: Підготувати мультимедійну презентацію про видатних діячів культурного відродження.

Форма роботи: Групова проектна діяльність.

Тема: «Україна у Другій світовій війні»

Завдання: Підготувати критичний огляд наукової літератури про роль України в подіях війни.

Форма роботи: Дистанційна робота з використанням електронних баз даних.

Тема: «Сучасна українська культура у глобалізованому світі»

Завдання: Провести дослідження впливу глобалізації на розвиток української культури та представити результати у формі есе.

Форма роботи: Індивідуальна дослідницька діяльність.

На сучасному етапі розвитку освіти все більше використовуються інноваційні способи, методи організації самостійної роботи студентів та інтерактивні її види. Особливо результативними є науково-дослідницькі проекти, створення мультимедійних презентацій, виконання інтерактивних завдань, участь у дебатах, а також використання цифрових технологій для навчання.

Науково-дослідницька діяльність є одним із найефективніших видів самостійної роботи студентів, що сприяє формуванню критичного мислення, аналітичних навичок та глибокого засвоєння історичних знань. Виконання студентами дослідницьких проектів дозволяє їм самостійно опрацьовувати джерела, аналізувати інформацію та формулювати власні висновки, що є важливим етапом професійного становлення [6, с. 67].

Головною метою науково-дослідницьких проектів є розвиток навичок самостійного пошуку, обробки та інтерпретації історичної інформації. Основними завданнями таких проектів є:

- аналіз історичних подій та явищ на основі першоджерел і наукової літератури;
- застосування сучасних методів історичного дослідження;
- розробка власних наукових гіпотез та аргументація висновків;
- розвиток навичок написання наукових текстів і презентацій результатів дослідження.

На заняттях з історії та культури України студентам можуть пропонуватися такі форми науково-дослідницької роботи:

1. **Індивідуальні дослідження** – написання наукових статей, есе та рефератів на основі самостійного вивчення джерел.

2. **Групові проекти** – підготовка аналітичних оглядів та доповідей у складі малих дослідницьких груп.

3. **Практичні дослідження** – проведення експедицій, опрацювання архівних документів, інтерв'ювання очевидців історичних подій.

4. **Презентації та виставки** – створення мультимедійних презентацій, віртуальних музеїв або тематичних виставок.

Пропонуємо конкретні приклади науково-дослідницьких проектів з історії та культури України.

Тема: «Голодомор 1932–1933 років: регіональний аспект»

Мета: дослідити наслідки Голодомору для окремого регіону України на основі архівних документів і свідчень очевидців.

Очікуваний результат: створення історичного нариса або документального відео чи проекту.

Тема: «Діяльність дисидентського руху в Україні в 1960–1980-х роках»

Мета: аналіз боротьби українських дисидентів за права людини та національну самосвідомість.

Очікуваний результат: написання аналітичного дослідження та проведення круглого столу.

Тема: «Українська культура в період незалежності: трансформація традицій і сучасні тенденції»

Мета: виявити зміни у сфері українського мистецтва, літератури та народних традицій після 1991 року.

Очікуваний результат: підготовка мультимедійної презентації або документального фільму.

Тема: «Роль козацтва у формуванні української національної ідентичності»

Мета: дослідити вплив козацьких традицій на сучасну українську культуру та самосвідомість.

Очікуваний результат: розробка інтерактивного веб-ресурсу або виставки.

Тема: «Міфологізація історичних подій у сучасному українському кіно»

Мета: проаналізувати історичну достовірність фільмів, присвячених ключовим подіям української історії.

Очікуваний результат: підготовка аналітичної статті або відеоогляду.

Практика показує, що науково-дослідницькі проекти як форма самостійної роботи студентів дозволяють не лише поглибити знання з історії та культури України, а й формують важливі компетентності, такі як критичне мислення, робота з джерелами, аналітичні та комунікативні навички. Запровадження дослідницьких методів

у навчальний процес сприяє активному залученню студентів до вивчення історії та розвитку їхньої наукової культури.

Варто також зазначити, що при підготовці науково-дослідницьких проєктів студенти повинні володіти навичками використання інформаційно-комунікаційних технологій, адже вони впливають на підвищення ефективності навчання, а також на розвиток у студентів навичок самостійної роботи. Молодим дослідникам варто навчитися користуватися та застосувати у процесі навчання електронними освітніми платформами, онлайн-бібліотеками, мультимедійними матеріалами, віртуальними екскурсіями та базами даних [12, с. 47].

Висновки. Значення самостійної роботи в освітньому процесі важко переоцінити. Вона сприяє формуванню особистості, дозволяє диференціювати навчальні завдання, сприяти досягненню свідомого і міцного оволодіння знаннями. Самостійна робота спрямована на забезпечення загальноосвітньої та практичної підготовки згідно з професійними інтересами кожного студента, сприяє формуванню незалежних поглядів, умінню обґрунтувати свою точку зору і самостійно виконати запропоноване завдання. Така форма навчальної діяльності поглиблює здобуті студентами знання з конкретної дисципліни, надає можливості набуття практичних навичок, а отже вимагає і відповідного навчально-методичного забезпечення під час освітнього процесу. Самостійна робота є важливим елементом всієї системи підготовки студентів у вищому навчальному закладі при будь-якій формі навчання і сприяє кращому засвоєнню та ефективному опануванню навчального матеріалу.

Сучасна реформа вищої освіти – це насамперед перехід від парадигми навчання до парадигми освіти, самоосвіти. Розв'язати це завдання неможливо лише шляхом передачі теоретичних або практичних знань у готовому вигляді від викладача до студента. Необхідно всіляко сприяти перетворенню студента з пасивного споживача знань в активного їх творця, здатного визначити проблему, сформулювати її, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат. Тому самостійна робота студентів є не тільки важливою формою навчального процесу, а й має стати його основою. Це, в свою чергу, передбачає орієнтацію студентів на активні методи опанування знаннями, розвиток їх творчих здібностей, перехід від поточного до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей кожної особистості.

Самостійна робота є важливим засобом формування предметних компетентностей студентів на заняттях з історії та культури України та виявлення і розвитку в них творчих здібностей і обдарованості. Для підвищення ефективності

самостійної роботи важливо забезпечувати студентів необхідними методичними матеріалами та доступом до сучасних інформаційних ресурсів.

Історична освіта має активно сприяти формуванню гармонійно розвинутої і цілісної особистості, здатної до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності, спрямованої на розвиток української держави. Безпосередньо викладачі історії повинні зосередити свою увагу на забезпеченні виховання особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, сприяє збагаченню українських культурно-історичних традицій, вихованню культури міжетнічних і міжособистісних відносин, формуванню навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Актуальні проблеми становлення і розвитку національної школи : 36. метод, матеріалів НДІ педагогіки України / Г.С. Дегтярьова та ін. К.: Хрещатик, 1992. 109 с.
2. Алексюк А. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підруч. [для студ., аспірантів та молод. викладачів вузів] / А.М.Алексюк. К. : Либідь, 1998. 558 с.
3. Біла Г. Самостійна робота студентів у процесі вивчення історії України. *Вісник педагогічних наук*. 2018. Ч. 3(45). С. 34–39.
4. Буряк В. Самостійна робота як вид навчальної діяльності школяра. *Рідна школа*. 2001. № 9. С. 49–51.
5. Внукова Н. Стратегія посилення самостійної роботи студентів у контексті приєднання України до Болонського процесу / Н.М.Внукова, В.М.Пивоваров, В.І.Успенко. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (14–15 грудня 2004 р.). Харків, 2004. С. 8–10.
6. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України : методичний посібник / Мороз П. В., Мороз І. В. К. : «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 96 с.
7. Іваненко Т. Організація самостійної роботи студентів у вищих навчальних закладах. К.: Вища школа. 2017. Ч. 1(7). С. 23–28.
8. Козловський М. Формування історичних компетентностей у студентів засобами самостійної роботи. *Наукові записки*. 2020. Ч. 5(15). С. 67–72.
9. Кравченко С. Інноваційні підходи до організації самостійної роботи студентів. *Науковий вісник*. 2015. Ч. 12(22). С. 15–20.
10. Кравчук О. Сутність самостійної роботи. 2014. <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/4087/1/Kravchuck%20O.M..pdf>
11. Курилів В. Методика викладання історії : Навч. посібник / В. Курилів. Львів–Торонто, Світ, 2003. 248 с.
12. Петрова О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у самостійній роботі студентів. *Освітній процес*. 2012. Ч. 4(9). С. 45–49.
13. Солдатенко М. Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу / М. Солдатенко. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 49–51.
14. Тимченко О. Самостійна робота як дидактична категорія. *Педагогіка і психологія*. 2002. № 3-4. С. 64–68.